

Crkva u BiH, jer tamo stradalnici nisu točno specificirani. Ovo samo kao aktualna nadopuna i napomena za buduća izdanja!

Zaključak. "Ova knjiga o vlč. Filipu i s. Ceciliji nije dovršena i ne može biti dovršena dok se ne dozna potpuna istina o njima!" - poručuje njezin autor (str. 159), svjestan da ni tijekom mučeničke smrti vlč. Filipa i s. Cecilije još nije posve rasvijetljen. Lako je složiti se s tom autorovom tvrdnjom, jer je očigledno da treba doći do pune istine, ne zato da sudimo njihovim ubojicama - to neka čine zemaljski sudovi i pravda Božja - nego da do kraja osvjetlimo svu veličinu žrtve ovih mučenika koji zavrjeđuju da Crkva povede postupak za njihovu beatifikaciju i kanonizaciju, te da ih stavi za uzor generacijama sadašnjih i budućih vjernika. Autoru hvala što nas je ovom knjigom na to podsjetio i potaknuo. Uvjeren sam da je ovo samo prva stranica jednog velikog martirologija ispaćene i razapete banjolučke Crkve. I ostali svećenici mučenici banjolučke, mostarsko-trebinjske i vrhbosanske Crkve čekaju svoje autore. To je dug nas živih njima mrtvima, čija je smrt bila svjedočanstvo vjere i vjernosti.

Anto Orlovac

Evandeosko mirotvorstvo

Božo VULETA - Rebecka ANIĆ, *Na putu mira*, Franjevački institut za kulturu mira i Nacionalni katehetski ured Hrvatske biskupske konferencije, Split 1999., 298 str.

Suvremeno katoličko razmišljanje o miru (Vidi: G. MATTAL, "Pace e pacifismo", u: F. COMPAGNONI - G. PIANA - S. PRIVITTERA, izd., *Nuovo dizionario di teologia morale*, Cinisello Balsamo 1990., 873-881.) polazi od činjenice da postoje različiti koncepti mira i pacifizma. Konstatira da je najrašireniji koncept *negativnog mira*, shvaćen prvenstveno kao odsutnost rata. To je ustvari: mir pod svaku cijenu, radi blagostanja jedne grupe ili naroda; mir bogatog Sjevera, na račun siromašnog Juga; mir koji se temelji na oružju; diplomatski i politički mir koji idealizira kompromis i dijalog u vrhu, a ne uzima ozbiljno zahtjeve baze niti ima ozbiljnu namjeru stvoriti kulturu mira.

Pod utjecajem različitih idejnih inspiracija nastaje i koncept *pozitivnog mira* čija je karakteristika: porast smisla za pravednost, poštivanje prava pojedinaca i naroda. Utemeljen je ne na oružju nego na snazi istine i aktivnog nenasilja. Unutar takve koncepcije, koja je prilično raširena među kršćanima, ističu su dva oblika pacifizma, naime: "radikalni i integralni pacifizam" koji smatra nemoralnim (i protuevandeoskim) svaki oblik ubojstva čovjeka; "relativni pacifizam" koji vodi računa o okolnostima u kojima i kršćanin može biti ovlašten da se brani (oružjem) od agresora koji napada...

Osim ova dva postoje i drugi oblici pacifizma: "instrumentalni pacifizam" koji se zalaže za globalno razoružanje i

upotrebu nenasilnih načina u obrani; "institucionalni (juridički) pacifizam" koji favorizira postojanje jedne nadržavne institucije koja nadilazi pojedine države i nacije, koji su u stalnoj napasti da pravdu uzmu u svoje ruke; "finalistički pacifizam" čiji je primarni cilj obraćenje osoba te izgradnja savjesti i kulture mira.

Za kakav se mir zauzimala Katolička Crkva tijekom svoje dvijetisućite povijesti? Iz knjiga Novog Zavjeta znamo da mir ("eirene" - spominje se 96 puta) o kojem govori Isus nije plod oružane revolucije nego nutarnje promjene srca. To je mir koji se rađa iz bezgraničnog praštanja (Mt 18,21-22) i ljubavi prema neprijateljima (Mt 5,43-48). Pacifistički i nenasilni karakter Isusove poruke izražava se napose u blaženstvima: "Blago mirotvorcima: oni će se sinovima Božjim zvati" (Mt 5,9).

U prvim stoljećima, kad su kršćani bili proganjani, Crkva se zauzimala za nenasilni mir i praksu. U kasnijim vremenima mnogim je kršćanima mesijanski mir izgledao kao neka utopija: općenito se smatralo da je s protivnicima moguć jedino negativni mir. Naglasak nije bio stavljen na biblijsko utemeljenje i teologalno značenje mira nego na teoriju "pravednog rata" kao i na slučajeve u kojima se, u samoobrani, moglo bez krivnje ubiti drugoga.

Upućeni kažu da je u novije vrijeme, po tom pitanju, u Crkvi primjetna nova klima i mentalitet. Tome je zasigurno pridonijela i trka moćnih u nuklearnom naoružavanju. Na obnovu kršćanske misli o miru utjecali su: brojni interventi crkvenog učiteljstva, pažljivo promatranje i tumačenje situacije, razni pacifistički pokreti...

U novijim studijama teološke etike primjećuje se biblijska i evanđeoska impostacija etičkog govora o miru. Potrebno je reći i to da je taj govor uglavnom

metaetički ili parenetički: malo je teologa koji govore o konkretnim normama na temelju kojih bi se prosuđivala etička korektnost ili amoralnost akcija koje bi trebale donijeti mir ili metoda koje bi trebale već stečeni mir sačuvati. Čini se da svi katolički moralisti, koji su se bavili tim problemom, ukazuju na poteškoću, naime: kako harmonizirati "utopiju", predviđanje i kalkulaciju mogućeg u normativnoj etici mira. Neki pak teolozi (primjerice G. Mattai) smatraju da se etika mira mora suočiti danas, više nego u prošlosti, s mišljenjima onih naroda i skupina koji se zauzimaju za mir: ona će se napose ogledati u rješavanju sržnog problema neoružane obrane kao alternative oružanoj vojnoj obrani. Neoružana borba danas za mnoge nije utopija nego realna mogućnost i nužnost.

I upravo o jednoj takvoj mogućnosti a i nužnosti stvaranja i održavanja mira, govori djelo - "priručnik": *Na putu mira*. Ono ustvari govori o "pozitivnom" miru, zagovarajući oblik evanđeoskog mirotvorstva koje se, po mom mišljenju, može vidjeti u kombinaciji "relativnog" i "finalističkog" pacifizma.

Kao što kaže i sam naslov djela, postoji put koji vodi k (pravom) miru. On se sastoji iz nekoliko važnih i nezaobilaznih etapa. Svaka etapa nudi neke konkretne sadržaje, vrijednosti koji bi trebale biti utkane u svakodnevnicu (kršćanskog) života. Te bi se vrijednosti mogle promatrati i kao putokazi koji upućuju na Kristov put ljubavi i mira. Ovdje ih je prikazano deset.

"Priručnik" najprije govori o sukobu kao teološkom mjestu i kairosu izgradnje mira. Ističe da je potrebno biti razborit u borbi za mir, jer: iskorjenjivači zla lako mogu postati sijači zla; zlo se nikada potpuno ne može odstraniti iz svijeta i iskorjeniti iz srca.

Zauzimanje za mir jest djelo hvale

vrijedno. Sveto Pismo ga tako visoko cijeni da mirotvorce naziva sinovima Božjim. Ono je i u humanističkoj etici visoko rangirano: za mirotvorce je predviđena i jedno od najvećih ljudskih priznanja - Nobelova nagrada za mir. Mirotvorstvo o kojem govori "priručnik" moglo bi se nazvati evanđeoskim mirotvorstvom, jer se u njegovom središtu nalaze blaženstva, o kojima se govori u drugom poglavlju. Nije to neki "lažni" pacifizam koji ne razlikuje žrtvu od zločinca. Iako je u "priručniku" prisutna jaka doza idealizma, ipak se zauzimanje za mir kojeg on propagira nalazi u granicama realnog i mogućeg. Ovo djelo ustvari ne pretendira riješiti sve sukobe i moguće konfliktnu situaciju nego pomoći pri stvaranju temeljnog opredjeljenja za mir, barem kod onih koji ga budu čitali.

U kontekstu takvog promatranja i tumačenja blaženstava potrebno je čitati i ostalih osam poglavlja.

Da pravog i istinskog mira nema bez praštanja, poručuje treće poglavlje koje u praštanju vidi izlaz iz začaranog kruga zla. Sam pak govor o praštanju obilježen je racionalnim pristupom - praštanje "da", zaborav "ne". On poručuje da praštanje nije znak kršćanske slabosti i naivnosti nego jakosti i želje da budućnost bude bolja i mirnija. Praštanjem se, naime, osoba u velikoj mjeri "rješava složenog pritiska psihoze zla, oslobađa se unutarnjih nemira i duševnih stresova, psihički se rasterećuje i duševno smiruje i spontano otvara normalnom življenju i životu" (str. 65).

Da je nastanak mira i njegovo očuvanje proces u kojem trebaju biti angažirane i sve religije, poručuje "priručnik" u četvrtom svom dijelu. Ističe da vjera u Boga "potiče na snošljivost, na pluralizam, na miran suživot među ljudima, neovisno o koji kože, nacionalnoj ili kulturnoj pripadnosti". Istina, vjera u Boga je moćna to učiniti ali,

po mom mišljenju, samo onda kada je ispravno shvaćena.

Uspostavljanju i očuvanju mira uvelike mogu pridonijeti i svi oni (pojedinci i institucije) koji se zauzimaju za poštivanje ljudskih prava - ističe se u petom dijelu "priručnika". Nakon toliko stoljeća razvoja ljudske misli napokon se na pragu trećeg tisućljeća došlo do zaključka da se do mira može doći samo poštivanjem dostojanstva svakog čovjeka. Do ispravnog se zaključka dakle došlo u Deklaraciji o ljudskim pravima, ali taj zaključak treba provesti u praksi, na svakom koraku kugle zemaljske.

Šesto poglavlje govori o kršćanskom jedinstvu i miru. Ekumenizam je predstavljen kao put koji je obilježen "potrebom obraćenja, traženja istine, razgovora u ljubavi i praštanju" (str. 147). To je dug i težak put, ali nije nemoguć. Potrebno ga je slijediti, tim više jer "svijetu pogođenom raznim tegobama, razdijeljeno kršćanstvo ne može u punini svjedočiti istinu Evandjelja" (str. 153).

Djelo *Na putu mira* zagovara nenasilno rješavanje sukoba. To je vidljivo iz sedmog poglavlja koje hlabri iskrene mirotvorce kako ne bi upali u malodušje, jer oni nekima zasigurno smetaju. Nabraja i imena poznatih mirotvoraca koji su za nas ohrabrujući primjeri nade. To su: Mahatma Gandhi, Martin Luther King, Caesar Chavez, Danilo Dolci, biskup Romero, Helder Camera, biskup Desmond Tutu, Abdu Ghaffar Khan, Dalai Lama, Majka Terezija. Ti i drugi iskreni mirotvorci pridonose razvoju "civilizacije ljubavi". Da bi se ušlo u tu civilizaciju, potrebno je prema Ivanu Pavlu II. "nadvladati strah od budućnosti i prihvatiti rizik mira" (str. 173).

U osmom se poglavlju govori o pozitivnoj strani međuljudskih sukoba. Ovoj su temi pristupili sastavljači "priručnika" pod izrazito psihološkim vidom. Nabrajaju i

deset pravila za "uspješne" sukobe: to su ustvari konkretni savjeti koji pretpostavljaju hrabrost i poniznost kod onih koji ih žele slijediti. U ovom je poglavlju došao do izražaja i dalmatinski mentalitet u kojem su ljutnja i srdžba (sukobi) česte i zbog toga "normalne" pojave.

Pretposljednje poglavlje, naslovljeno Igram do mira, poručuje da bi život trebalo živjeti logikom igre u kojoj nema "neprijateljske protivnosti"; u njoj se nalazi samo "stvaralačka protivnost". Igra je znak civilizacije ljubavi. "Naime, u igri je prisutno nadmetanje, prisutno je trajno rješavanje problema, ali na kraju svake igre, bez obzira na ishod, dolazi do bratskog i sestrinskog zagrljaja među igračima" (str. 222).

Neupućenima će se možda učiniti čudnim zašto je upravo zadnje poglavlje posvećeno pitanju ekologije. Za mene je to indikativno: kao da želi stvoriti "ekološku etiku" koja pretpostavlja i uključuje novi stupanj odgovornosti za svijet i život u njemu. U suvremenim ekološkim raspravama, pitanje ekologije usko je povezano s problemom pravde i mira. Štoviše, ekološko-etička razmišljanja dotiču samu bit problema jer upućuju na odnos koji postoji između bogatih i siromašnih. Stoga odgajati za ekologiju ujedno znači odgajati za pravdu i mir, i to u svim pravcima.

Ovih deset tema prikazane su na jezgrovit i bogat način, što je jasan pokazatelj da su ih sastavljači "priručnika" prethodno dobro prostudirali. Očito je da su koristili i stručnu literaturu. Djelo bi, po mom mišljenju, dobilo još više na inače visokoj vrijednosti da je na kraju uvršten i popis konzultirane literature.

"Priručnik" odiše i jednom odmjerenom dozom samokritičnosti koja je uočljiva napose u odsjeku što govori o odnosu Crkve i države: "Crkva združena s državom izložena je iskušenju da se koristi njezinom moći. Gotovo da nema niti jedne religije koja u svojoj povijesti nije prošla kroz to iskušenje, pa tako ni Katolička crkva..." (str. 137). Samokritičnost je primjetna i u Dodatku (napose na str. 269). I na taj način "priručnik" udovoljava zahtjevu Ivana Pavla II., naime da Crkva treba praštati i tražiti oprostjenje za nepravde koje su, i ako su, činili njezini sinovi i kćeri u prošlosti. Ta samokritičnost povećava i samu vrijednost djela.

"Priručnik" *Na putu mira* izvrsno je sredstvo za širenje kulture mira "koja se nadahnjuje osjećajima snošljivosti i opće solidarnosti" (str. 79) i pretpostavlja zrele osobnosti. A to je, po mom mišljenju, i bio cilj njegova sastavljanja.

Marinko Perković